

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г.С. СКОВОРОДИ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ»

(11 травня 2018 року)



Харків – 2018

1998 року. Доповіді і повідомлення. Вісник університету внутрішніх справ. Додаток до № 3-4. — Сімферополь, 1998. — С. 39-41

18. Нова Рада. — 1918. — 27 квітня.

19. Гавриленко О.А., Логвиненко І.А. Справа А. Доброго // Праці кафедри політичної історії та політології. — Харків: Харківський державний технічний університет сільського господарства, 1998. — С. 18-22

20. Мироненко О.М., Римаренко Ю.І., Усенко І.Б., Чехович В.А. Українське державотворення: невитребуваний потенціал: словник-довідник / За ред. О.М. Мироненка. — К.: Либідь, 1997 560 с.

Завгородній С. О, студент ХНПУ ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. О. С. Гончарова

ЗДОБУТКИ ТА ПРОРАХУНКИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ГЕТЬМАНАТУ П. СКОРОПАДСЬКОГО

Нинішні українські реалії змушують політиків приймати результативні для держави і суспільства політичні рішення, насамперед щодо збереження української державності, стабільного внутрішнього розвитку країни. Не буде перебільшенням сказати, що це є нагальними питаннями, вирішення яких потребує багато зусиль як з боку влади, так і народу України. І тільки наша єдність, як наголошував П. Скоропадський, дасть нам змогу витримати тиск зовнішнього світу на нас та рівночасно змусить той чужий світ ставитися до нас з повагою. Звернення до історії, зокрема до періоду існування Української держави П. Скоропадського, є нині дуже важливим з огляду на внутрішньополітичну ситуацію, що склалася в Україні на сучасному етапі.

На сьогодні існує велика кількість наукових праць (дисертаційних досліджень, монографій, статей, матеріалів конференцій), присвячених Гетьманату 1918 р., авторами яких є Л. Воронько [1], Ф. Проданюка [4],

В. Рум'янцева [5], Г. Терели [7], та ін. Серед публікацій, що вийшли у світ останніми роками, необхідно виділити історичний нарис Р. Пирога про утворення та функціонування Гетьманату П. Скоропадського [3]. Проте, незважаючи на чималий доробок науковців, значна кількість питань залишилась поза їх увагою. Зокрема, більш детального вивчення потребує питання здобутків та прорахунків внутрішньої політики Гетьманату, що дасть можливість з'ясувати які повчальні уроки для сьогодення України в контексті розбудови держави можна почерпнути з тієї доби.

Утворена 29 квітня 1918 р. держава базувалася на поєднанні монархічних, республіканських і диктаторських засад. Політика гетьманського уряду мала суперечливий та неоднозначний характер. Замість УНР була проголошена Українська держава, республіканська форма правління заміненна на авторитарну (гетьманат). Гетьман зосередив у своїх руках всю повноту влади – законодавчу, виконавчу, судову. Згідно з «Законом про тимчасовий державний устрій» вся влада, включаючи законодавчу, зосереджувалася в руках гетьмана. Гетьман призначав отамана (голову) Ради міністрів, затверджував склад кабінету, мав право оголошувати амністію, військовий або надзвичайний стан, був Верховним головнокомандувачем [1, с. 7]. Уряд гетьмана складався з великих землевласників, військових, помірно-консервативних громадських діячів. Очолив уряд поміщик, октябрист Ф. Лизогуб. Ядро уряду складали кадети, представників соціалістичних партій у ньому не було. Науковці підкреслюють, що гетьман П. Скоропадський намагався ввести до міністерств справжніх фахівців, українських патріотів; головним критерієм добору урядовців були їх професіоналізм і готовність служити Україні [5, с. 52]. Водночас гетьман зазначав, що «була маса людей нездатних за своїми знаннями й за своїми моральними якостями, однак для дезінфекції всіх цих установ потрібен час» [6, с. 159].

Гетьман наказав розпустити всі земельні комітети, потім – місцеві органи влади, що залишились від УЦР, замість комісарів на місцях стали керувати губернські старости та нові структури – управління міських отаманів [2, с. 297]. Створення законодавчої бази функціонування державної служби дало змогу

мінізувати політизацію управлінських кадрів, особливо середньої ланки, уніфікувати структуру урядових установ, визначити обов'язки і права державних службовців, створити умови для їх кар'єрного зростання. Узяті в комплексі заходи правового, організаційного та матеріального характеру сприяли підвищенню ефективності інституту державної служби як важливого владно-управлінського інструменту розбудови Української держави [3, с. 123]. Була налагоджена діяльність дієздатного адміністративного апарату, який однак вдавався до репресивних методів. Переслідувалися політичні сили лівого спрямування, заборонялися вуличні процесії, мітинги, посилилась цензура, припинилося видання ряду газет. Для охорони державної безпеки та внутрішнього порядку 18 травня почалося формування Державної варти, 30 серпня на українсько-російському кордоні було створено шість митних пунктів та дозорні пости, але заповнити їх кадрами прикордонної охорони не вдалося й наполовину.

У спадщину гетьманату П. Скоропадського дісталася країна, яка перебувала в економічній кризі, викликаній Світовою війною та революцією. Сучасники П. Скоропадського та історики констатують факт певного економічного піднесення України періоду гетьманату [4, с. 6]. Цьому сприяли відновлення приватної власності, підтримка гетьманом вільного підприємництва, можливість промислових і торговельних кіл суттєво впливати на економічну політику влади, широкий збут товарів до Австро-Угорщини та Німеччини. У цей час було налагоджено грошовий обіг, вдосконалено грошову систему, створено державний бюджет, відкрито кілька українських банків, засновано нові акціонерні компанії, відроджено промислові підприємства та біржі. Поступово було відновлено залізничний рух, реорганізовано і зміцнено державний флот.

Спроба відродити економіку на базі відновлення пріоритету приватної власності неминуче прирікала суспільство на черговий виток класового протиборства. Після відновлення поміщицького землеволодіння, поміщики розгорнули рух за відшкодування завданих їм під час революції збитків, що викликало супротив селянства. Тому, уряд Скоропадського вважав земельне

питання одним з головних. Уже першим установчим актом гетьмана – Грамотою до всього українського народу – дозволявся вільний продаж-купівля землі. У ньому також було викладено концептуальне положення майбутньої земельної реформи – «відчуження земель по дійсній їх вартості від великих власників для наділення земельними наділами малоземельних хліборобів» [7, с. 11]. П. Скоропадський, на засадах збереження приватної власності і прав особи, передбачав збільшення числа самостійних господарств за рахунок обмеження маєтків великих землевласників. У жовтні 1918 р. було засновано Вищу Земельну Комісію на чолі з гетьманом, що мала виробити основи земельної реформи. На початку листопада було затверджено проект реформи земель, за яким всі великі земельні маєтки держава мала примусово викупити у поміщиків і розподілити між селянами (не більш як по 25 десятин в одні руки) [4, с. 12] Але все це так і залишилося нездійсненим. Стратегічним прорахунком гетьманської влади була відсутність твердої волі у вирішенні ключового питання земельної реформи – мобілізації державою в примусовому порядку хоча б частини латифундій для їх подальшого розподілу. Його розв'язання призвело б до буржуазно-демократичного розвитку країни, заспокоєння значної частини селянства, а отже, сприяло б розширенню соціальної бази гетьманського правління.

Більш успішною була діяльність уряду в культурній сфері. У період правління П. Скоропадського було підготовлено і затверджено 17 законів, 14 постанов, два статuti та одна інструкція – усього 34 документи, що стосувалися розвитку освіти, науки і культури [8, с. 56]. Цей комплекс офіційних документів свідчить про велику роботу уряду в напрямі реформування та створення нових вищих, середніх та початкових навчальних закладів України. Закладалися підвалини діяльності вищих українських наукових установ, організовувалися дослідницькі інститути, що діють і досі, створювалися бібліотеки, уживалися заходи з охорони пам'яток історії, культури та мистецтва. З фондів Державної скарбниці на ці справи було асигновано 34 млн 853 тис. 593 карбованці. Та особливо важливо, що в листопаді 1918 р. була створена Українська Академія наук у складі 12 академіків (Д. Багалій, В. Вернадський, А. Кримський,

О. Левицький та інші). Відкрилися Національна галерея мистецтв, історичний музей, Український національний театр під керівництвом Панаса Саксаганського, «Молодий театр» Л. Курбаса тощо. П. Скоропадський дійсно дбав про майбутнє України, розвиток української мови, формування української інтелігенції, що свідчить про україноцентричну позицію гетьмана П. Скоропадського

Всі згадані вище політичні помилки, тяжке становище трудящих, незавершеність реформ, залежність від окупаційної влади, поразка Німеччини та її союзників у війні (11 листопада 1918 р.) стали зрештою причинами падіння гетьманської влади у листопаді 1918 р.

Таким чином, гетьманський переворот був спробою консервативних політичних сил загасити полум'я революції, покласти край радикальним соціальним настроям, силою державної влади та поміркованих реформ спрямувати суспільне життя на рейки правових норм, забезпечити перш за все право приватної власності «як фундаменту культури й цивілізації». В діяльності гетьманату П. Скоропадського, як бачимо, були досягнення і прорахунки. До досягнень ми можемо віднести: відновлення права приватної власності та вільного підприємництва; налагодження діючого адміністративного апарату; жорстке державне регулювання промисловості, транспорту, торгівлі і зв'язку в умовах гострої економічної кризи, боротьба з анархією на місцях та дезорганізацією виробництва; налагодження нормального грошового обігу, вдосконалення грошової системи; організація чіткої кордонної і митної служби; подальші кроки щодо українізації народної освіти і підвищення авторитету державної української мови; надання імпульсу театральному життю України. Щодо прорахунків діяльності гетьманату П. Скоропадського, то вони полягали в: повернення поміщиків у свої маєтки і «вибивання» компенсації з селян за збитки, завдані маєткам; заборона страйків, що вело до значного обмеження демократизму; ставка лише на багаті і заможні верстви населення; засилля в Україні промонархічно настроєних росіян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воронько Л. О. Українське державотворення 1918 року: роль та значущість діяльності П. Скоропадського // Державне управління: теорія та практика. 2016. № 1. С. 3-20.
2. Петросський В. В., Радченко Л. О., Семененко В. І. Історія України: неупереджений погляд. : Факти. Міфи. Коментарі. Х: ВД «ШКОЛА», 2007. 592 с.
3. Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року : історичний нарис. Київ, 2011. 336 с.
4. Проданюк Ф. Внутрішня політика Української держави (29 квітня – 14 грудня 1918 року): Автореферат дис. ... канд. іст. наук. К., 1997. 22 с.
5. Рум'янцев В. Павло Скоропадський в українському державотворенні (до 140-річчя з дня народження) // Вісн. Національної академії правових наук України. 2013. 1(72). С. 49-57.
6. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918 / голов. ред. Я. Пеленський. Київ ; Філадельфія, 1995. 494 с.
7. Терела Г. Аграрна політика Української держави П. Скоропадського: Автореферат дис. ... канд. іст. наук. Полтава, 2000. 20 с.
8. Фігурний Ю. С. Державотворча та етнонацієтворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі. Київ : НДІУ, 2008. 128 с.

Колядинська О.В., студентка ХНПУ ім. Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. О. В. Дьякова

РОЗБУДОВА СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНИХ СУДІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ ГЕТЬМАНА П. СКОРОПАДСЬКОГО

Утворення і розвиток Української держави у 1918 р. посідає важливе місце в історії української державності. У процесі її становлення формувалась система державних органів, які здійснювали завдання і функції держави. Загальну роль в системі державного апарату Української держави гетьмана П. Скоропадського мали судові органи, які формувались у процесі реформування судової системи.